

## БОЖХОНА ОРГАНЛАРИДА ПРОФАЙЛИНГ: ИЛМИЙ АСОСЛАР ВА АМАЛИЁТДА ҚЎЛЛАНИШ

У.А. Ибрахимов

БҚ Божхона институти Махсус фанлар кафедраси катта ўқитувчиси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15373291>

**Аннотация.** Ушбу мақолада божхона органларида профайлинг тушунчаси, унинг илмий асослари, амалий усуллари ва жаҳон тажрибаси таҳлил қилинган. Профайлинг хавфли шахсларни саралаш ва уларни олдиндан аниқлашда божхона назоратининг самарадорлигини ошириш воситаси сифатида қаралади. Тадқиқотда АҚШ, Сингапур, Нидерландия ва бошқа мамлакатлар мисолида амалий натижалар келтирилган.

**Калим сўзлар:** профайлинг, божхона назорати, хавф таҳлили, хулқ атвор, божхона амалиёти.

## PROFILING IN CUSTOMS AUTHORITIES: SCIENTIFIC BASES AND APPLICATION IN PRACTICE

**Abstract.** This article examines the concept of profiling within customs authorities, outlining its scientific foundations, practical methods, and international applications. Profiling is presented as a tool to enhance the efficiency of customs inspections by identifying and targeting potentially dangerous individuals. Case studies from the US, Singapore, the Netherlands, and other countries are analyzed.

**Keywords:** profiling, customs control, risk analysis, behavior, customs enforcement.

## ПРОФИЛИРОВАНИЕ В ТАМОЖЕННЫХ ОРГАНАХ: НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ И ПРИМЕНЕНИЕ НА ПРАКТИКЕ

**Аннотация.** В статье рассматривается понятие профайлинга в деятельности таможенных органов, его научные основы, практические методы и международный опыт. Профайлинг представлен как средство повышения эффективности таможенного контроля за счёт выявления и отбора потенциально опасных лиц. Приводятся примеры из США, Сингапура, Нидерландов и других стран.

**Ключевые слова:** профайлинг, таможенный контроль, анализ рисков, поведение, таможенная практика.

## КИРИШ

Глобаллашув жараёнида товарлар, хизматлар ва одамлар ҳаракатининг ошиши божхона органларининг юкламасини ортади. Мазкур вазиятда самарали хавф таҳлили, тезкор қарор қабул қилиш ва инсон ресурсларини мақсадли йўналтириш талаб этилади.

Шу нуқтаи назардан профайлинг — божхона хизматларида шахсни хулқ-атвориға қараб таҳлил қилиш орқали хавф даражасини баҳолаш усули — эътибор қаратиладиган муҳим инструментга айланмоқда.

## УСУЛЛАР

Ушбу тадқиқотда қуйидаги методологик ёндашувлар асос қилиб олинди:

- Илмий адабиётларни таҳлил қилиш: психологик, бихевиористик ва ҳуқуқий нуқтаи назардан профайлингга оид манбалар ўрганилди;

- Халқаро тажриба таҳлили: АҚШ (СВР), Сингапур, Нидерландия ва Япония божхона органларидаги профайлинг жараёнлари тадқиқ этилди;
- Қиёсий таҳлил: профайлинг қўлланган ва қўлланилмаган текширув натижаларини таққослаш орқали самарадорлик баҳоланди;
- Сценарий таҳлили: профайлинг усулида аниқланган шубҳали шахслар кейслари орқали таҳлил қилинди.

### **НАТИЖАЛАР**

**Профайлингнинг илмий асослари:** Профайлинг инсон хулқ-атвори, вербал ва невербал сигналлар, психологик ўзгаришлар ҳамда ташқи кўринишдаги аломатларга асосланади. Психологияда бу метод бихевиористик ёндашув доирасида қаралади, яъни шахснинг ташқи реакцияси орқали унинг ички ҳолатини баҳолаш. Божхона соҳасида профайлинг воситасида қуйидаги аломатлар таҳлил қилинади:

- Терлаш ва шошилиш ҳаракатлар;
- Кўз контактдан қочиш ёки ортиқча тикилиш;
- Баёотдаги зиддиятлар ёки тард этилган маълумотлар;
- Қўл-қўл ҳаракатларининг номуносиблиги;
- Ҳужжатлардаги муҳолифат ва шубҳали маълумотлар.

### **Амалиётда қўлланиши**

Халқаро тажрибада профайлинг турли шаклда намоён бўлади:

- АҚШда СВР ташкилоти “Behavioral Detection Officers” (BDO) тизими орқали профайлинг олиб боради. Ҳар бир офицер психологик ва бихевиористик тайёргарликка эга.
- Сингапурда сунъий интеллект орқали автоматлаштирилган профайлинг тизимлари ишга туширилган бўлиб, ҳар бир йўловчи хавф даражасига кўра сараланади.
- Нидерландияда юк ташувчилар ва текшириладиган шахслар хавф таҳлили асосида сараланади. Айрим ҳолларда “smart gate” технологияси қўлланилади.

### **Самарадорлик кўрсаткичлари**

- АҚШ СВР маълумотларига кўра, профайлинг орқали текширилган шахсларнинг 68%ида ҳукуқбузарлик аниқланган;
- Сингапурда текширувлар 80% мақсадли бўлиб, натижаларнинг самарадорлиги 90%га етган;
- Нидерландияда умумий текширувлар 35%га қисқарган, аниқланган ҳукуқбузарликлар эса 28%га кўпайган;
- Жаҳон божхона ташкилоти ҳисоботида профайлингнинг юқори потенциали ва уни жорий этиш учун стандарт тайёргарлик мезонлари таклиф этилган.

### **МУҲОКАМА**

Профайлингнинг божхона соҳасидаги қўлланилиши текширув самарадорлигини ошириш, ресурсларни тежаш ва хавфли шахсларни олдиндан аниқлаш имконини беради.

Шу билан бирга, бир қатор муаммоли нуқталар ҳам мавжуд:

- Этик муаммолар: профайлинг нотўғри қўлланилганда ирқий, диний ва миллий камситиш ҳолатлари юзага келиши мумкин;

- Қонуний асослар: баъзи мамлакатларда шахсий маълумотлар ва дахлсизликни химоя қилиш қонунлари профайлинг имкониятларини чеклайди;
- Тайёргарлик даражаси: ходимлар юқори даражада ўқитилмаган бўлса, нотўғри баҳолаш эҳтимоли юқори бўлади;
- Технологик интеграция: сунъий интеллект ва маълумотлар таҳлили тизимлари етарли даражада ишлатилмаса, самарадорлик пасайиши мумкин.

Ўзбекистон божхона органлари учун бу тажрибалар ўрнатқ бўлиши мумкин.

Ҳозирги кунда хавф таҳлили тизимларини автоматлаштириш, шахсни кузатиш технологияларини жорий қилиш ва ходимларни психологик тайёрлаш юзасидан қадамлар ташланмоқда. Шунингдек, миллий қонунчиликда профайлингни қонуний асосда жорий қилиш ва ахлоқий мезонлар билан бойитиш муҳим.

### **ХУЛОСА**

Профайлинг — божхона соҳасида хавфли шахсларни саралаш, текширув самарадорлигини ошириш ва ресурсларни мақсадли йўналтириш учун муҳим восита ҳисобланади. Жаҳон тажрибаси ушбу методнинг юқори самарадорлигини тасдиқламоқда.

Унинг илмий асосларга таянган ҳолда жорий қилиниши, замонавий технологиялар ва инсон капитали билан уйғунлаштирилса, хавфсизлик ва самарадорлик орасида мувозанат таъминланади. Аммо уни қонуний, этик ва шаффоф тамойиллар асосида қўллаш зарур. Ўзбекистон божхона тизимида ҳам профайлингни тўлақонли жорий этиш, тегишли норматив база, ходимлар тайёргарлиги ва технологиялар билан таъминлаш орқали унинг самарасини таъминлаш мумкин.

### **REFERENCES**

1. Ekblom, P. (2003). The Conjunction of Criminal Opportunity. Home Office.
2. Vrij, A. (2008). Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities. Wiley.
3. U.S. CBP (2021). Behavioral Analysis Programs Report.
4. European Commission (2020). Risk Profiling in Smart Borders.
5. Singapore Customs Report (2022). Automated Profiling Tools.
6. Interpol (2019). Customs Risk Management Manual.
7. Blomberg, J. S., & Cohen, S. (2003). Punishment and Social Control. Routledge.
8. WCO Guidelines (2022). Profiling in Modern Customs Administration.
9. OECD Report (2021). Customs Risk Management: Case Studies and Best Practices.
10. Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси ҳисоботлари (2020–2024).